

Piotr Kroczek**WYBRANE PROBLEMY WYKŁADNI PRAWA KOŚCIOŁÓW
LUB INNYCH ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH DOKONYWANEJ
PRZEZ ORGANY WŁADZY PUBLICZNEJ****Wstęp**

Jeżeli za punkt wyjścia przyjmie się zasadę autonomii i niezależności państwa oraz Kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażoną w art. 25 ust. 3 Konstytucji RP oraz to, że regulacje wewnętrzne tych zrzeszeń nie są wymieniane w katalogu źródeł prawa polskiego systemu prawnego (art. 87 Konstytucji RP), wówczas jasne jest, że ich własne prawo co do zasady nie wywiera skutków na forum prawa państwowego¹.

Istnieją jednakże sytuacje, w których, czy to w sposób bezpośredni, czy do rozumiany, przepisy prawa polskiego odsyłają do prawa wewnętrznego Kościołów lub innych związków wyznaniowych. Te sytuacje to przykładowo: zastosowanie definicji legalnych pochodzących z tych źródeł², poznanie organizacji wewnętrznej Kościołów lub związków wyznaniowych lub zakresu kompetencji jej organów³, określenie form lub zakresu działalności osób prawnych działających jako osoby prawne także w oparciu o prawo polskie⁴. Na przedmiotowe sytuacje wskazują akty prawne, takie jak: umowa międzynarodowe – konkordat, ustawy wyznaniowe czy też inne ustawy, rozporządzenia, prawo lokalne, umo-

¹ Niniejszy artykuł przedstawia rezultaty badań prowadzonych przez autora w ramach grantu o numerze UMO–2014/13/B/HS5/01482 finansowanego przez NCN.

² Prawo polskie odwołuje się do prawa religijnego w definiowaniu terminów takich przykładowo, jak: „duchowny” (art. 106 § 2 k.k.w., art. 178 nr 2 k.p.k., art. 261 § 2 k.p.c.), „władza duchowna” (art. 106 § 4 k.k.w.), „spowiedź” (art. 73a § 4 k.k.w., art. 178 nr 2 k.p.k., art. 261 § 2 k.p.c.).

³ Zob. np. art. 6 ust. 4 ustawy z 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (Dz.U. z 1991 r., nr 66, poz. 287 ze zm.); art. 6 ustawy z 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2015 r., poz. 43).

⁴ Zob. np. art. 38 ust. 5 i ust. 6 ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2013 r., poz. 1169 ze zm.).

wy, względnie porozumienia pomiędzy państwem a Kościołami lub związkami wyznaniowymi, rozstrzygnięcia nadzorcze⁵. O takich sytuacjach wypowiada się także orzecznictwo, nakazując uregulowanie na forum prawa polskiego pewnych sytuacji prawnych, których uczestnikiem jest Kościół lub związek wyznaniowy poprzez zastosowanie norm pochodzących z ich własnego, czyli wewnętrznego prawa tych organizacji⁶.

Wykładnia prawa powstałego na gruncie religijnym może sprawiać organom władzy publicznej („zewnętrznemu interpretatorowi”) pewne metodologiczne lub praktyczne trudności. Wprawdzie zasadniczo chodzi o prawo Kościołów lub związków wyznaniowych o uregulowanym przez ustawy stosunku do Rzeczypospolitej Polskiej⁷, ale z optyki nie można tracić tych organizacji religijnych, które, nie posiadając dedykowanej im ustawy, są jedynie zarejestrowane przez Wydział Rejestru oraz Obsługi Organizacyjno-Administracyjnej Ministra Administracji i Cyfryzacji⁸. Oczywiście, pod uwagę trzeba także wziąć prawo tych zrze-

---

⁵ Przykłady będzie można znaleźć w pracy: P. Kroczek, *Klauzule generalne w prawie kościołów i związków wyznaniowych. Ujęcie dogmatyczno-prawne w perspektywie praktyki organów władzy publicznej* (w druku), wykonanej w ramach grantu nr UMO–2014/13/B/HS5/01482 przyznanego przez NCN.

⁶ Zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z 12 stycznia 2011 r. I CSK 182/10, Legalis nr 309866, z tezą – „zakres kompetencji organów oraz reprezentację parafii Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej określa Zasadnicze Prawo Wewnętrzne tego Kościoła oraz jego Regulamin Parafialny”; wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z 24 marca 2004 r. IV CK 108/03, Legalis nr 67840, z tezami, iż „ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 29, poz. 154 ze zm.) uznała kompetencję proboszczów do reprezentowania parafii w stosunkach majątkowych z osobami trzecimi w sposób i na zasadach określonych w kodeksie prawa kanonicznego” oraz że „ważność dokonanych przez proboszcza czynności przekraczających granice i sposób zwyczajnego zarządzania, określonych w statucie lub stosownym akcie biskupa diecezjalnego, zależy od uprzedniego pisemnego upoważnienia ordynariusza, a czynności o charakterze alienacji dóbr – od zezwolenia władzy określonej w kanonie 1292 kodeksu prawa kanonicznego”.

⁷ Należą do nich: 1) Kościół katolicki; 2) Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny; 3) Kościół Ewangelicko-Augsburski w Rzeczypospolitej Polskiej; 4) Kościół Ewangelicko-Reformowany w Rzeczypospolitej; 5) Kościół Ewangelicko-Metodystyczny w Rzeczypospolitej Polskiej; 6) Kościół Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej; 7) Kościół Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej; 8) Kościół Polskokatolicki w Rzeczypospolitej Polskiej; 9) gminy wyznaniowe żydowskie tworzące Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej; 10) Kościół Katolicki Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej; 11) Kościół Starokatolicki Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej; 12) Kościół Zielonoświątkowy w Rzeczypospolitej Polskiej; 13) Wschodni Kościół Staroobrzędowy nieposiadający hierarchii duchownej w Rzeczypospolitej Polskiej; 14) Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej; 15) Karański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej.

⁸ Aktualny rejestr z datą publikacji 14 stycznia 2013 r. znajduje się na stronie <https://mac.gov.pl/files/wp-content/uploads/2011/12/e-rejestr.pdf> (10.09.2015).

szeń religijnych, które nie są zarejestrowane przez państwo. Prawo do zakładania Kościołów lub innych związków wyznaniowych, wynikające z prawa do wolności religijnej (art. 53 Konstytucji RP oraz ustawa z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania⁹) nie niesie ze sobą obowiązku rejestracji tych związków.

Niniejszy artykuł ma na celu zwrócenie uwagi na źródła wspomnianych trudności oraz przedstawić możliwe sposoby ich przewyżczenia. Rozważania te mogą służyć głównie prawnikom cywilnym do poprawnego dokonywania wykładni aktów normatywnych religijnego prawa wewnętrznego Kościołów lub związków wyznaniowych i, w konsekwencji, jego właściwego zastosowania na forum prawa polskiego.

Niektóre z podanych wskazówek mogą się przydać także kanonistom. Chodzi głównie o sędziów kościelnych, którzy muszą się wypowiedzieć na temat nieważności małżeństwa ochrzczonych akatolickich, posługując się prawem egzogenicznym wobec prawa kanonicznego (art. 4 § 1 1° i 2°, art. 2 § 2 1° i 2° Instrukcji *Dignitas connubii*¹⁰).

Stosunek do prawa

Pierwsze zagadnienie, które należy omówić w celu ustawienia właściwego podejścia do religijnego prawa i jego wykładni, to stosunek wspólnot religijnych do prawa jako takiego, a szczególnie ich stosunek do prawa stanowionego. W tym obszarze można wyróżnić dwie przeciwstawne pozycje, które mogą posłużyć jako modele.

Po pierwsze, związki religijne, o których mowa, mogą być *a priori* nastawione antyprawnie (antynomicznie). Obrazem takiej postawy może być opinia wyrażona przez R. Sohma, protestanckiego prawnika, teologa i historyka, który rozważania na temat relacji prawa i Kościoła podsumował zdaniem – „Das Wesen der Kirche ist geistlich, das Wesen des Rechtes ist weltlich. Das Wesen des Kirchenrechtes steht mit dem Wesen der Kirche in Widerspruch”¹¹. Opierając się na powyższym twierdzeniu, można powiedzieć, że prawo wspólnocie religijnej jest obce.

---

⁹ Dz.U. z 2005 r., nr 231, poz. 1965 ze zm. (dalej jako: u.g.w.s.w.).

¹⁰ Pontificium Consilium de Legum Textibus, Istruzione *Dignitas connubii* sulle norme da osservarsi nei tribunali ecclesiastici nelle cause matrimoniali, 25.01.2005, Città del Vaticano 2005; polskie tłumaczenie [w:] *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007.

¹¹ R. Sohm, *Kirchenrecht*, t. I: *Die geschichtlichen Grundlagen*, Leipzig 1923, s. 700: „Kościół ma duchową naturę, prawo natomiast ziemską. Natura prawa kanonicznego stoi w opozycji do natury Kościoła”, przeł. P. Kroczek.

Nie oznacza to, że w tej wspólnotcie nie obowiązuje żadne prawo lub że nie ma ona własnego prawa stanowionego¹². Jednakże jego obecność, czy to w postaci zwyczajów prawnych, czy to w formie prawa stanowionego, jest elementem niepożądanym albo obojętnym z punktu widzenia religijnego. Jest ona traktowana jako konieczność.

Ta konieczność istnienia prawa we wspólnotcie może mieć różnorodne źródła. W aspekcie zewnętrznym może tym źródłem być nakaz państwa, wymuszający na Kościele lub związku wyznaniowym posiadanie statutu w celu administracyjnej rejestracji tego związku. W aspekcie wewnętrznym tym źródłem może być potrzeba uporządkowania struktur wewnętrznych lub funkcjonowania wspólnoty religijnej. Wówczas to prawo wewnętrzne jest konsekwencją socjologiczno-prawnej reguły *ubi societas ibi ius*.

Drugim modelem stosunku Kościoła lub związku wyznaniowego do prawa jest takie ujęcie, w którym własne prawo jest niezbywalną i integralną częścią systemu doktrynalno-moralnego. Ten model jest obecny w doktrynie Kościoła katolickiego. Prawo – jak to wyraził papież Jan Paweł II we *Wstępie* do Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.¹³ – *e natura Ecclesiae manare*¹⁴. W konsekwencji to prawo własne Kościoła jest *necessaria ut ecclesiastica communitas vigeat, crescat, floreat*¹⁵.

Sumując, trzeba powiedzieć, że znajomość doktrynalnego stosunku Kościoła lub związku wyznaniowego do prawa pozwala na odpowiednie podejście „wewnętrznych interpretatorów” do prawa religijnego określonej wspólnoty. Gdy bowiem wspólnota religijna nie traktuje własnego prawa jako czegoś ważnego dla niej samej, to wspólnota ta może nie przykładąć większej wagi do tego, aby stanowienie prawa, promulgacja ustaw czy ich publikacja były zgodne z wymaganiami nauki prawa. Innymi słowy, standardy dotyczące prawa wewnętrznego Kościoła lub związku religijnego mogą być inne, niż to jest w przypadku prawa państwowego. Ci, którzy zajmują się prawem kościelnym powinni na samym początku uwzględnić te różnice i nie oceniać tego prawa przez pryzmat własnego stosunku do prawa i jakości prawnej własnego prawa. W konsekwencji, dla przykładu można podać, że to, co wydaje się nie być aktem normatywnym z punktu widzenia prawa państwowego, z powodu formalno-technicznych uchybień może być pełnoprawnym źródłem norm wewnętrznych w danej wspólnotcie religijnej.

---

¹² Sytuację braku prawa w akatolickim Kościele lub związku wyznaniowym zakłada prawodawca Kościoła katolickiego, zob. art. 2 § 2 i 2° instrukcji *Dignitas connubii*.

¹³ *Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25 stycznia 1983 r., „Acta Apostolicae Sedis” (dalej: AAS) 75 (1983), cz. 2, s. 1–301; tekst łacińsko-polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984. O ile nie zaznaczono inaczej, kanony pochodzą z tego aktu normatywnego.

¹⁴ *Prefatio, Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, AAS 75 (1983), część II, s. XX: „prawo wynika z natury Kościoła”.

¹⁵ *Ibidem*, s. XXX: „jest konieczne, aby wspólnota kościelna żyła, wzrastała i kwitła”.

Specyfika prawa religijnego

Niezależnie od stosunku Kościoła lub związku wyznaniowego do prawa prawo wewnętrzne tych wspólnot jest specyficzne. Źródła tego stanu rzeczy mogą być rozmaite.

Wiara prawodawcy

Przede wszystkim o wyjątkowości prawa wewnętrznego wspólnoty religijnej decyduje głównie źródło istnienia tego prawa. Zwykle leży ono w źródłach wiary, a ta ma pochodzenie nadnaturalne, czyli boskie. Prawodawca więc jest ograniczony w stanowieniu prawa przez doktrynę religijną. Ma to wpływ zarówno na ogólne zasady tego prawa, jak i na szczegółowe rozwiązania prawne. Wynika z tego, że do prawa religijnego, zasadniczo, nie można odnieść twierdzenia *lex est voluntas legislatoris*, a raczej tezę, iż *lex est ordinatio fidei*¹⁶.

Nie oznacza to jednak, że nie można zastosować modelu racjonalnego prawodawcy, znanego z doktryny prawniczej, do prawodawcy Kościoła lub związku wyznaniowego. Jednakże ten model musi być odpowiednio zmodyfikowany. Trzeba bowiem uwzględnić pozaracjonalne elementy wpływające na prawodawcę i jego *mens*. Chodzi tu o wiarę prawodawcy, rozumianą jako jego osobisty akt zaangażowania w relację do Boga, którą należy wziąć pod uwagę jako czynnik kształtujący jego decyzje prawodawcze. Poznanie prawa religijnego, a potem jego poprawna wykładnia wymaga uwzględnienia wiary prawodawcy. Należy ją wciągnąć w proces poznawczy jako czynnik warsztatowy. Wydaje się, że osobista wiara dokonującego wykładni „zewnętrzny interpretator” nie jest elementem koniecznym¹⁷.

Zakres prawa religijnego

Kolejnym elementem wpływającym na specyfikę prawa religijnego jest to, że ma ono na celu regulację życia członków wspólnoty głównie w wymiarze religijnym. Zakres regulacji zawartych w tym prawie jest więc bardzo ograniczony. Prawo wspólnot religijnych nie pretenduje zwykle do konkurowania z prawem państwowym. Przeciwnie, często się nim posługuje, uznając kompetencje państwa w wielu obszarach.

---

¹⁶ P. Kroczek, *The Art of Legislation: the Principles of Lawgiving in the Church*, Kraków 2012, s. 32–34.

¹⁷ R. Sobański, *Prawo kanoniczne a kultura prawna*, „Prawo Kanoniczne” 1992, nr 1–2, s. 354–359.

Przykładowo, Pragmatyka Służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej z 28 listopada 1999 r.¹⁸ w § 145 stwierdza, że Kościół nie przeprowadza postępowania rozwodowego. Jeżeli małżeństwo zostało rozwiązane wyrokiem sądu powszechnego, przyjmuje do wiadomości istniejący stan rzeczy i pozwala, już zgodnie z prawem wewnętrznym tej religijnej wspólnoty, zawrzeć ponownie małżeństwo. Podobnie prawo kanoniczne Kościoła katolickiego bardzo szeroko otwiera się na prawo państwowe. Kanon 22 zawiera ogólny nakaz recepcji tego prawa według określonych w tym przepisie zasad i stanowi, że *[l]eges civiles ad quas ius Ecclesiae remittit, in iure canonico iisdem cum effectibus servantur, quatenus iuri divino non sint contrariae et nisi aliud iure canonico caveatur*¹⁹. Ma to miejsce m.in. przy ustaleniu opiekunów prawnych małoletniego oraz zakresu władzy rodzicielskiej (kan. 98 § 1), sporządzania testamentów przez zakonników (kan. 668 § 1), nabywaniu usamodzielnienia przez małoletniego (kan. 105 § 1) czy obliczaniu terminu przedawnienia (kan. 197).

Jak wskazano wyżej, zasadniczo, materia regulowana prawem wewnętrznym Kościoła lub związku religijnego będzie specyficzna i dotyczyć będzie ich działalności religijnej. Oznacza to, że zakres prawa zależy od treści dogmatyczno-moralnych Kościoła lub związku religijnego. „Zewnętrzny interpretator” nie może więc oczekiwać jakiejś kompleksowości czy pełności systemowej od prawa wewnętrznego Kościołów czy związków wyznaniowych, a jednocześnie musi uwzględnić to, że prawo wewnętrzne szuka dopełnienia w regulacjach zewnętrznych, czyli w prawie państwowym.

Źródła prawa stanowionego Kościołów lub związków wyznaniowych

Źródła istnienia, a zarazem poznania prawa polskiego państwowego są jasno określone i nazwane w art. 87 Konstytucji RP. Trudność pojawia się przy próbie ustalenia tych źródeł we wspólnotach religijnych.

Pierwszym źródłem prawa wewnętrznego Kościoła lub związku wyznaniowego, do którego powinien sięgnąć prawnik świecki, chcąc poznać prawo własne wspólnoty religijnej, jest statut Kościoła lub związku wyznaniowego. Na jego istnienie i nazwę wskazuje zwykle ustawa regulująca stosunek państwa do tej organizacji. Przedmiotowy dokument jako załącznik do wniosku o rejestrację muszą przedstawić Kościoły i związki religijne, które się o nią ubiegają. Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania w art. 32 ust. 2–5 określa ramy treści

---

¹⁸ T.j. z 11 kwietnia 2015 r., <http://bik.luteranie.pl/files/Prawo/2015-04-11PragmatykaSubowaw.pp.pdf> (29.07.2015).

¹⁹ Kan. 22: „Ustawy państwowe, do których odsyła prawo kościelne, należy zachować w prawie kanonicznym na ile nie są przeciwne prawu Bożemu i o ile prawo kanoniczne czego innego nie zastrzeżę”.

normatywnej statutu. Można w nim znaleźć, poza kluczowymi dla identyfikacji Kościoła czy związku wyznaniowego (art. 32 ust. 2 pkt 1 u.g.w.s.w.), także regulacje dotyczące organów związku – sposób ich powoływania i odwoływania, zakres kompetencji oraz tryb podejmowania decyzji (art. 32 ust. 2 pkt 4 u.g.w.s.w.), sposób reprezentowania na zewnątrz oraz zaciągania zobowiązań majątkowych (art. 32 ust. 2 pkt 7 u.g.w.s.w.) oraz inne regulacje dotyczące jednostek organizacyjnych Kościoła lub związku religijnego (art. 32 ust. 3 u.g.w.s.w.). Polska ustawa posługuje się terminem „statut”, lecz dokument ten bywa także zatytułowany „prawo wewnętrzne” albo „zasadnicze prawo wewnętrzne”.

Wyjątkiem od wskazanej reguły konieczności posiadania statutu jest Kościół katolicki. Ma to uzasadnienie historyczne oraz faktyczne poprzez to, że Kościół ten posiada kodeks, który wypełnia funkcję statutu. O ile ustawy regulujące stosunek Kościoła lub związku wyznaniowego zwykle odwołują się do określonego aktu normatywnego wewnętrznego danego Kościoła, dla przykładu, ustawa z 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej w art. 1 ust. 2 przywołuje Zasadnicze Prawo Wewnętrzne tego Kościoła²⁰, to w przypadku Kościoła katolickiego nie jest przywoływany określony akt normatywny, lecz ogólnie jest mowa o „własnym prawie” (art. 2 u.s.p.k.k).

Bywa, że Kościoły lub związki wyznaniowe mają inne pozastatutowe regulacje. Ich identyfikacja jest prosta, gdy statuty odwołują się do tych aktów normatywnych. Przykładowo Zasadnicze Prawo Wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej odwołuje się w § 21 ust. 1 i § 18 ust. 2 pkt 5 do Pragmatyki Służbowej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej, a w § 54 do Regulaminu Diecezjalnego Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej z 18 lutego 2000 r.²¹

Gdy statut wprost nie odwołuje się do innych aktów normatywnych, należy je zdefiniować inną metodą. W polskim systemie prawnym można identyfikować akty normatywne poprzez nazwy tych dokumentów. Wiadomo bowiem, że dokument zatytułowany „ustawa” zawiera w sobie przepisy kodujące normy generalne i abstrakcyjne. Jednakże w przypadku Kościołów lub związków wyznaniowych ta sprawa może być skomplikowana. Przykładowo, w Kościele katolickim nazwy używane na określenie podstawowych źródeł prawa jak ustawy są bardzo różne. Wprawdzie prawo kanoniczne zna termin „ustawa” (łac. *lex*) (kan. 7), lecz funkcję ustawy może także pełnić dokument o nazwie „dekret ogólny” (łac. *decretum generale*) (kan. 29). Niestety, sprawę komplikuje fakt, że równoznacznie z *lex* i *de-*

---

²⁰ Zasadnicze Prawo Wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej z 26 października 1996 r. ze zm. T.j. z 11 kwietnia 2015 r. <http://bik.luteranie.pl/files/Prawo/2015-04-11ZPW.pdf> (29.07.2015) (dalej ZPW).

²¹ T.j. z 13 marca 2015 r., <http://bik.luteranie.pl/files/Prawo/20150313RegulaminDiecezjalny.pdf> (8.05.2015).

cretum generale używa się w ponadto takich nazw, jak *praescriptum*, *constitutio*, *norma*, *ius*²², a nawet, wbrew samemu kodeksowi (kan. 43 § 1) wyrażenia – instrukcja (łac. *instructio*)²³. W Kościele Ewangelicko-Augsburskim natomiast na oznaczenie ustawy używa się terminów: „prawo”, „pragmatyka” oraz „regulamin”.

Inne endogeniczne źródła norm prawnych Kościołów i związków wyznaniowych można zidentyfikować przez wskazanie podmiotów władzy ustawodawczej w tych zrzeczeniach. Gdy chodzi o Kościół katolicki, to katalog podmiotów władzy ustawodawczej jest duży i podzielony²⁴. W przypadku Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego podmiotem tej władzy jest Synod Kościoła, który jest powołany do uchwalania wszystkich praw kościelnych (§ 58 ust. 2 ZPW).

Przy ustalaniu źródła norm prawnych nie można stracić z pola widzenia autentycznych wykładni dokonywanych w Kościołach lub związkach wyznaniowych przez kompetentne organy. W przypadku Kościoła katolickiego, zgodnie z kan. 16 § 1, w sposób autentyczny ustawy interpretuje prawodawca oraz ten, komu zlecił on władzę autentycznego interpretowania. Organem powołanym do wypełnienia tej funkcji jest Papieska Rada do spraw Tekstów Prawnych (*Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando*)²⁵. Decyzje tej dykasterii są publikowane w „Acta Apostolicae Sedis”, oficjalnym publikatorze Stolicy Apostolskiej²⁶ i stanowią źródło prawa na równi z ustawą, której dotyczą.

---

²² R. Sobański, *Teoria prawa kościelnego*, Warszawa 1992, s. 44.

²³ R. Sobański, *Kan. 34* [w:] J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I: *Księga I, Normy ogólne*, Poznań 2003, s. 93; P. Kroczyński, *Ocena instrukcji „Dignitas connubii” z perspektywy sztuki legislacji*, „Prawo Kanoniczne” 2015, nr 1, s. 94–109.

²⁴ Do prawodawców mających władzę ustawodawczą w Kościele katolickim o zasięgu powszechnym zalicza się: biskupa rzymskiego (kan. 331, 333 § 1), Kolegium biskupów razem z biskupem rzymskim jako głową (kan. 336), synod biskupów, lecz tylko na mocy władzy delegowanej (kan. 343), kongregacje rzymskie, lecz tylko na mocy specjalnego papieskiego mandatu (art. 18 Joannes Paulus PP. II, *Constitutio Apostolica Pastor Bonus* de Romana Curia, 28.06.1988, AAS 80 (1988), s. 841–930.

Do prawodawców partykularnych zalicza się: konferencje biskupów w przypadkach określonych prawem powszechnym lub szczególnym postanowieniem Stolicy Apostolskiej (kan. 455 § 1), synody partykularne (plenarne, prowincjalne) dla podległych sobie terytoriów (kan. 439–446), biskupów diecezjalnych działających na synodach diecezjalnych lub poza nimi (kan. 381 § 1, kan. 466), wszystkich zrównanych z biskupami diecezjalnymi w prawie (kan. 381 § 2, kan. 368), wyższych przełożonych i kapituły generalne kleryckich instytutów zakonnych i kleryckich stowarzyszeń życia apostołskiego na prawie papieskim, zgodnie z własnymi konstytucjami (kan. 134 § 1, kan. 586 § 1, kan. 593, kan. 596 § 1). Do prawodawców statutowych, czyli takich, którzy mogą wydawać prawo regulujące życie wewnętrzne określonych społeczności, zaliczyć można: kapituły (katedralne i kolegiackie), instytuty życia konsekrowanego, stowarzyszenia wiernych, uczelnie.

²⁵ Joannes Paulus PP. II, *Constitutio Apostolica Pastor Bonus*, art. 154–158 oraz Joannes Paulus PP. II, *Litterae apostolicae motu proprio Recognitio Iuris Canonici Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici authentice interpretando constituitur*, 2.01.1984, AAS 76 (1984), s. 433–434.

²⁶ Polskie tłumaczenie interpretacji autentycznych w porządku systematycznym zob. *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, wyd. pol. na podst. wyd. hiszp., Kraków 2011, s. 1319–1329.

W Kościele Ewangelicko-Augsburskim wykładni autentycznej praw i przepisów kościelnych dokonuje Rada Synodalna, a zatwierdza Synod Kościoła (§ 65 ust. 1 pkt 8 ZPW). Te wykładnie publikowane są na stronie internetowej Kościoła²⁷.

Mieszany charakter aktów normatywnych

Modelowym dla aktów normatywnych polskiego systemu prawnego jest czysto normatywny ich charakter. Owszem, bywa, że w ustawach polskich pojawiają się zdania o charakterze ideologicznym czy programowym, czyli takie, które nie wysławiają norm prawnych. Tak jest zwykle w preambułach do ustaw²⁸. Jednak takie środki nie są stosowane często przez ustawodawcę. Spotykają się one z mieszanymi opiniami ze strony orzecznictwa lub doktryny²⁹.

Gdy chodzi o źródła prawa Kościołów lub związków wyznaniowych, to może się zdarzyć, że dokumenty te nie będą miały czysto normatywnego charakteru. Ta cecha oznacza, że treści normatywne będą w jednym dokumencie występowały z treściami dogmatyczno-moralnymi. To wspólne występowanie treści o różnym charakterze i odmiennych funkcjach może przybierać dwie formy.

Pierwsza z nich to połączenie treści w sposób uporządkowany, np. poprzez odpowiednie części dokumentu³⁰. Druga możliwa forma to zmieszanie, w sposób nieuporządkowany, tych treści³¹. Oczywiście ten drugi przypadek stanowi dla interpretatora trudniejsze wyzwanie. Wymaga to bowiem oddzielenia zdań kodujących normę prawną od zdań niosących inne treści po to, aby poddać wykładni wyłącznie zdania zawierające normy prawne.

Na tym tle należy podnieść jeszcze jeden problem, którego istnienie powinno być przynajmniej znane „zewnętrznemu interpretatorowi”. To samo zdanie może mieć charakter normatywny, czyli stwarzać dla adresata sytuację prawa lub obowiązku (*right and duty situation*), a jednocześnie wyrażać określoną treść dogmatyczno-moralną. Przykładowo w sytuacji Kościoła katolickiego każdy nakaz prawny wynikać musi z wiary. Zasadniczo nauczyciel wiary to jednocześnie prawodawca wspólnoty. Tak jest w przypadku biskupów i ciał kolegialnych, do których biskupi należą (zob. np. kan. 330, kan. 333 § 1).

---

²⁷ Wykładnie autentyczne przepisów prawa kościelnego: <http://bik.luteranie.pl/files/Prawo/wykladnie.pdf> (6.04.2015).

²⁸ Np. ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. nr 256, poz. 2572 ze zm.).

²⁹ P. Kroczyński, P. Skonieczny, *Preamble of Law: Perspective of Legislator and Interpreter*, „Angelicum” 2013, nr 90, fasc. 4, s. 869–888.

³⁰ Tak jest w Paulus PP. VI, *Constitutio Apostolica Indulgentiarum doctrina Sacrarum Indulgentiarum recognitio promulgatur*, 1.01.1967, AAS 59 (1967), s. 5–24.

³¹ Joannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica Familiaris consortio de Familia Christianae muneribus in mundo huius temporis*, 22.11.1981, AAS 74 (1982), s. 81–191.

Język aktów normatywnych

Kolejny problem związany ze źródłami prawa Kościołów i związków wyznaniowych to język tych źródeł. O ile grupy religijne powstały w Polsce i ich działalność ogranicza się głównie do Polski, to można założyć, że dokumenty te będą pisane w języku polskim.

Bywa jednak, że źródła prawa mogą być napisane w innym języku. Tak jest przykładowo w przypadku Kościoła katolickiego, dla którego język łaciński jest oficjalnym językiem. Podstawowa ustawa dla Kościoła łacińskiego, czyli kodeks z 1983 r. został opublikowany po łacinie i, jak to zaznaczono w normach dotyczących tłumaczeń tego aktu normatywnego na języki narodowe – „Publicam vim et efficacitatem Codicis Iuris Canonici habet textus unus Latinus”³². Jednakże w przypadku aktów normatywnych wydawanych przez organy wewnętrzne tego Kościoła działające na terytorium Rzeczypospolitej, takie jak Konferencję Episkopatu Polski lub biskupów diecezjalnych, tym językiem będzie już język polski.

Zasady wykładni prawa

Następny etap dla organu władzy państwowej, który ma za zadanie dokonać wykładni prawa to poznanie zasad wykładni prawa obowiązujących w Kościołach lub związkach wyznaniowych. Niezbędne jest także wyjaśnienie normatywnego charakteru tych zasad. Nie ma natomiast, jak się wydaje, konieczności poznania, czym dla danego Kościoła lub związku jest sama wykładnia prawa. Porównanie bowiem prawno-doktrynalnych definicji tej czynności w odniesieniu do prawa polskiego i kanonicznego wykazuje daleko idące podobieństwa³³.

Gdy chodzi o Kościół katolicki obrządku łacińskiego, to sprawa zasad wykładni prawa jest stosunkowo prosta. Dyrektywy interpretacyjne zawarte są w kanonach od 16 do 19, a także w kan. 27 kodeksu z 1983 r. Jeżeli w przypadku innych Kościołów lub związków wyznaniowych takich zasad wykładni nie ma, to należy, jak się wydaje, skorzystać z koncepcji wykładni prawa, zasad i metod wykładni wypracowanych przez naukę prawa.

W obu przypadkach należy skonfrontować wynik wykładni z podstawowymi zasadami dogmatycznymi i moralnymi danego Kościoła lub związku wyznaniowego. Trudno bowiem przyjąć, że normy prawne byłyby sprzeczne

---

³² Secretaria Status, Normae de Latino textu Codicis Iuris Canonici tuendo eodemque alias in linguis convertendo, 28.01.1983, „Communicationes” 15 (1983), s. 41.

³³ P. Kroczek, *Zasada „clara non sunt interpretanda” w prawie kanonicznym*, Kraków 2005, s. 6–9.

z dogmatyczno-moralnym nauczaniem Kościoła lub związku wyznaniowego. Jednakże na pytanie: czy dokonujący wykładni prawa religijnego musi znać w pełni nauczanie danego Kościoła lub związku wyznaniowego, aby skutecznie podolać swojemu zadaniu – można dać odpowiedź – *negative*. Wprawdzie interpretacja prawa religijnego powinna być dokonywana z doktrynalnej perspektywy, jednakże nie jest wymagana pełna znajomość zasad doktrynalno-moralnych głoszonych przez Kościół lub związek wyznaniowy, a jedynie ich zasadniczej części, i to tej, która odnosi się bezpośrednio do uzyskanej normy prawnej³⁴.

Zwykle podstawowe prawo wewnętrzne Kościołów i związków wyznaniowych zawiera odwołanie do fundamentalnych dokumentów natury dogmatyczno-moralnej. Przykładowo, Zasadnicze Prawo Wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Deklaracji wstępnej stanowi, że Kościół ten buduje swoją wiarę wyłącznie na pismach Starego i Nowego Testamentu, a za ich obowiązujący wykład uznaje trzy starochrześcijańskie wyznania wiary (Apostolskie, Nicejsko-Konstantynopolskie, Atanazjańskie) oraz księgi wyznaniowe zawarte w Księdze zgody z roku 1580 (Mały katechizm, Duży katechizm, Wyznanie augsburskie, Obrona Wyznania augsburskiego, Artykuły szmalkaldzkie, Formuła zgody). Co ciekawe, Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r. nie przywołuje wprost podstaw wiary katolickiej. Aby więc odwołać się do fundamentalnych dokumentów tego Kościoła, trzeba szerszej wiedzy religijnej. Podstawowe źródła wiary to oczywiście: Pismo Święte, Tradycja, dokumenty Magisterium³⁵. Dla celów praktycznych, jak się wydaje, wystarczy odwołać się do Katechizmu Kościoła katolickiego z 1992 r., który jest *compendium totius doctrinae catholicae, tam de fide quam de moribus*³⁶.

Niektóre zagadnienia językowe tekstów normatywnych

W dokonywaniu wykładni prawa religijnego szczególną trudność mogą sprawiać wyrażenia języka prawnego lub prawniczego. Wprawdzie należą one do ogólnej spuścizny nauki prawa, lecz ze względu na wyjątkowość prawa religijnego powinny być one traktowane specyficznie.

---

³⁴ *Ibidem*, s. 110–111.

³⁵ Zob. Joannes Paulus PP. II, Allocutio *Ho desiderato* a Summo Pontifice in aula supra porticum Vaticanæ basilicæ habita, ad novum Codicem Iuris Canonici, paucis ante diebus promulgatum, publice exhibendum, 3.02.1983, AAS 75 (1983), część I, s. 455–463, szczególnie s. 463.

³⁶ „[Z]biorem całej doktryny katolickiej, czyli wiary i obyczajów” (przeł. P. Kroczeł). Joannes Paulus PP. II, Constitutio apostolica *Fidei depositum* qua Catholicae Ecclesiae catechismus post Concilium Oecumenicum Vaticanum II instauratus publici iuris fit, 11.10.1992, AAS 86 (1994), s. 114.

Klauzule generalne

Klauzule generalne – według przeważającego w polskiej doktrynie poglądu – to zwroty celowo nieostre lub niedookreślone, umieszczane w tekście normatywnym – jako część przepisu, względnie cały przepis – odsyłające do pozaprawno-normatywnego systemu ocen lub norm³⁷. Zazwyczaj jest to system uzasadniony aksjologicznie. W ten sposób podmiot dokonujący wykładni w celu ustalenia treści normy musi odwołać się do pozaprawnego systemu ocen, funkcjonującego w danej grupie społecznej, w tym przypadku do treści dogmatyczno-moralnych istotnych dla Kościoła lub związku wyznaniowego. Bez uwzględnienia przy wykładni przepisów ocen funkcjonujących i powszechnie akceptowanych w tych społecznościach nie jest możliwe poprawne skonstruowanie normy³⁸.

Istnieje opinia, że systemy norm moralnych nie istnieją, nie ma bowiem jakichś ustalonych czy powszechnie przyjętych reguł zachowania³⁹. W konsekwencji przepisy zawierające klauzule generalne „nie są w istocie przepisami odsyłającymi, lecz nakazami oceniania i określania skutków prawnych, zgodnie z owymi ocenami, formułowanymi przez podmioty oceniające”⁴⁰. Takie ujęcie klauzul generalnych jest w kontekście przedmiotowych zwrotów w prawie Kościołów i innych związków wyznaniowych nie do przyjęcia. Każdy bowiem związek religijny ma ustalony system dogmatyczno-moralny. Stanowi on zbiór zachowań modelowych dla członków danej wspólnoty religijnej. Bez tego zbioru nie byłoby żadnej różnicy pomiędzy tymi związkami, a być może nawet nie byłoby związku religijnego jako takiego. Istotą religii jest przecież relacja człowieka do bóstwa, co przejawia się w treściach wyznawanej wiary (w prawdach wiary) i w określonym tymi treściami zachowaniu wiernego.

Chcąc zilustrować ten punkt, należy przywołać § 8 ust. 1 ZPW. Zgodnie z nim: „Wszystkie jednostki organizacyjne Kościoła zobowiązane są do dbałości o racjonalne, ekonomicznie uzasadnione oraz zgodne z etyką i powagą Kościoła wykorzystywanie majątku będącego w ich władaniu”. W tym przepisie są dwie klauzule generalne, a mianowicie „etyka Kościoła” i „powaga Kościoła”. Inny przykład omawianego zwrotu to „dobry przykład” (§ 34 pkt 3 ZPW).

---

³⁷ Np. J. Czarzasty, *Przyczynek do problematyki klauzul generalnych*, „Państwo i Prawo” 1978, z. 5, s. 86; Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980, s. 242; Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2003, s. 51; W. Gromski, *Hasło Klauzule generalne* [w:] A. Bator i inni, *Wprowadzenie do nauk prawnych. Leksykon tematyczny*, Warszawa 2008, s. 188.

³⁸ S. Wronkowska, *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Poznań 2005, s. 66.

³⁹ A. Piaskowy, *Klauzule generalne w projekcie nowego kodeksu cywilnego*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2012, nr 3, s. 51–52.

⁴⁰ J. Nowacki, *O przepisach zawierających klauzule generalne* [w:] *Studia z teorii prawa*, Kraków 2003, s. 133.

W Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 r. klauzul generalnych jest bardzo wiele. Przykładowo w kan. 1061 § 3, w którym definiuje się „mniemane małżeństwo”, pracodawca stwierdza, że taką nazwę ma małżeństwo, jeśli zostało zawarte w „dobrej wierze” przez jedną przynajmniej ze stron, dopóki obydwie strony nie upewnią się o jego nieważności. Klauzula generalna „dobra wiara” znajduje się jeszcze w kan. 198, kan. 1049 § 1, kan. 1333 § 4 i kan. 1515.

Pewną formą pomocy w znajdowaniu znaczenia zwrotów, o których mowa, będzie najczęściej wykładnia autentyczna przepisów, orzeczenia sądowe i decyzje administracyjne podejmowane przez właściwe organy Kościołów lub innych związków wyznaniowych.

Wyrażenia techniczne

Problem przy dokonywaniu wykładni mogą stanowić wyrażenia techniczne, obce polskiemu systemowi prawnemu, a funkcjonujące w tekstach prawnych pochodzenia religijnego. Te sformułowania pochodzą z tradycji prawa danego Kościoła lub innego związku wyznaniowego lub z dogmatycznych i moralnych zasad związku religijnego.

Można podać taki oto przykład – w tekście polskim Kodeksu prawa kanonicznego znajdują się wyrażenia nieprzetłumaczone z łaciny (języka oryginalnego i autentycznego kodeksu) i występujące w formie zaczerpniętej z wersji łacińskiej. Należą do nich wyrażenia takie jak: *a latere* (kan. 358), *alter ego* (kan. 358). W polskim, poprawionym, lecz nieoficjalnym tłumaczeniu kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.⁴¹ znajdują się zwroty takie jak: *latae sententiae* (np. kan. 508 § 1, kan. 566 § 2, kan. 1314, kan. 1356) oraz *ferendae sententiae* (np. kan. 1314, kan. 1318, kan. 1329, kan. 1346, kan. 1356)⁴². Gdy chodzi z kolei o prawo Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, to w ZPW pojawia się zwrot *pro ministerio* w § 38 ust. 1 pkt 1 i w § 40 ust. 2.

Aby poznać znaczenie tych terminów, należy odwołać się do definicji prawnych tych zwrotów znajdujących się w aktach normatywnych, do doktryny prawnej tych Kościołów lub innych związków wyznaniowych, ewentualnie do doktryny teologicznej. W przypadku braku powyższych źródeł pomocna będzie ogólna teoria prawa.

---

⁴¹ *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz...*

⁴² Te wyrażenia były tłumaczone w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984. Postulat nietłumaczenia takich zwrotów zgłaszał np. P. Kroczek, *Tłumaczenie kościelnych tekstów prawnych – aspekt praktyczny*, „*Annales Canonici*” 2010, nr 6, s. 216–217.

Wyrażenia o odmiennym znaczeniu

Do wykładni tekstu prawnego potrzebna jest nie tylko znajomość systemu prawnego, reguł wykładni, ale także języka prawnego i języka prawniczego, choćby po to, aby dokonać weryfikacji poprawności uzyskanych w wyniku wykładni norm prawnych poprzez odwołanie się do komentarzy do tekstów normatywnych. Prawnikowi specjalizującemu się w prawie polskim trudność mogą sprawić wyrażenia, które brzmią w polskim języku prawnym lub prawniczym identycznie, jak w prawie własnym Kościoła lub innego związku wyznaniowego, lecz na gruncie religijnym mają odmienne znaczenia.

Z tego powodu, że wypracowanie tego odmiennego znaczenia wymaga bogatej tradycji prawnej, którą, jak się wydaje, posiada głównie Kościół katolicki, dlatego też podawane niżej przykłady będą zaczerpnięte z prawa tego związku religijnego.

Norma i przepis

Na gruncie prawa polskiego powszechnie przyjęto rozróżnienie przepisu prawnego rozumianego jako zdania budującego ustawę i normę prawną, czyli zasadę postępowania zakodowaną w przepisie lub przepisach⁴³.

Z kolei Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r. Kościoła rzymskokatolickiego został napisany w kulturze romańskiej i nie zna rozróżnienia na poziomie pojęciowym pomiędzy normą prawną a przepisem prawnym. W języku kanonicznym (analogicznym do języka prawnego) wyraz „norma” (*norma*) może oznaczać „ustawę”, „przepis”, „jednostkę redakcyjną ustawy”, czyli w przypadku kodeksu „kanon” (kan. 1399) bądź „normę” w rozumieniu polskiej doktryny; a nawet wyraz ten może kodować ogólny porządek prawny⁴⁴.

Akt prawny

Wyrażenie „akt prawny” w polskiej literaturze prawniczej oznacza akt wyrażający normy generalne i abstrakcyjne (czyli akty normatywne np. ustawy) i normy indywidualne i konkretne (np. wyroki lub decyzje) albo wyłącznie akt zawierający normy indywidualne i konkretne (np. wyroki lub decyzje)⁴⁵.

---

⁴³ Zob. Z. Ziemiński, *Przepis prawny a norma prawna*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” 1960, nr 1, s. 105–122.

⁴⁴ R. Sobański, *Teoria prawa kościelnego...*, s. 152–155.

⁴⁵ S. Wronkowska, *op. cit.*, s. 32

Natomiast w języku kanonicznym i kanonistycznym akt prawny (łac. *actus iuridicus*) to zewnętrznie manifestowany akt woli, który zmierza do wywołania prawnych efektów (zob. kan. 128)⁴⁶. Definicja ta pokrywa się z tym, co polska doktryna prawnicza nazywa „czynnością prawną”⁴⁷.

Poczytalność

Słowo „poczytalność” w polskim prawie karnym to możliwość rozpoznania znaczenia swego czynu lub pokierowania swym postępowaniem zachodząca w czasie konkretnego czynu (por. art. 31 § 1 k.k.). Pojęcie poczytalności stanowi biegunowe przeciwieństwo stanu niepoczytalności⁴⁸.

Natomiast poczytalność (łac. *imputabilitas*) w ujęciu prawnokanonicznym to właściwości, które sprawiają, że konkretny czyn (działanie lub zaniechanie) może zostać przypisane określonemu podmiotowi jako jego sprawcy (zob. np. kan. 695 § 2, kan. 696 § 1, kan. 729, kan. 1310, kan. 1321 § 3)⁴⁹. Jest to więc prawnokarna przypisywalność czynu jego sprawcy.

Kanonicznym odpowiednikiem polskiej prawnokarnej poczytalności jest łacińskie wyrażenie *sui compos* (zob. kan. 97, kan. 99, kan. 187, kan. 852 § 2). W polskim oficjalnym tłumaczeniu kodeksu to wyrażenie oddaje się niekiedy poprzez „poczytalność” (kan. 187) albo poprzez „świadomość swego działania” (852 § 2) lub „odpowiedzialność” (kan. 99). W przekładzie kan. 97 w ogóle pominięto to wyrażenie.

Notoryjność

Termin „notoryjność” w polskim języku prawniczym oznacza powszechność wiedzy o danym fakcie lub okolicznościach (zob. art. 168 k.p.c.). Oznacza to, że dane są znane nieokreślonemu kręgowi osób w ogólności lub co najmniej na określonym obszarze⁵⁰.

Natomiast wyraz „notoryjnie” stosowany w języku kanonistycznym będzie oznaczał tyle, co „jawnie”, a określając czynność, będzie charakteryzował ją jako

---

⁴⁶ O. Robleda, *De conceptu actus iuridici*, „Periodica de Re Morali, Canonica, Liturgica” 1962, nr 51, s. 413–446.

⁴⁷ *Notabene w Kodeksie Prawa Kanonicznego. Komentarz...* zastąpiono wyrażenie „akt prawny” terminem „czynność prawna”.

⁴⁸ Art. 31 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1–31*, t. I, Warszawa 2015, Legalis.

⁴⁹ Kan. 1321 [w:] *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz...*, s. 993.

⁵⁰ Art. 168 [w:] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–296*, t. I, red. P. Hofmański, Warszawa 2012, Legalis.

dokonaną w takich okolicznościach, że nie można jej ukryć po żadnym pretekstem ani nie istnieje żadne jej zgodne z prawem wytłumaczenie⁵¹. Tak bowiem definiowano ten wyraz w *Codex Iuris Canonici* z 1917 r.⁵² w kan. 2197 nr 3 i dziś to rozumienie jest cześcią tradycji kanonicznej.

Jak widać na powyższych przykładach, konieczna jest u dokonującego wykładni ustaw stanowiących na gruncie wspólnot religijnych świadomość różnic prawnych tradycji i prawnych kultur państwa i Kościołów lub innych związków wyznaniowych także w obszarze stosowanego na gruncie prawa języka.

Podsumowanie

Wykładnia przepisów prawa egzogenicznego może stanowić trudność dla organów władzy publicznej – „zewnątrznego interpretatora”. Świadomość źródeł tych trudności oraz sposoby ich rozwiązania mogą być pomocne w wypełnianiu zadań własnych przez te organy. Poprawne działanie w tym zakresie organów jest realizacją służby wobec obywateli Rzeczypospolitej, którzy jednocześnie należą do religijnych społeczności i mają prawo, aby ich prawa wynikające z wolności religijnej były respektowane.

Bibliografia

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25 stycznia 1983, AAS 75 (1983), cz. 2; tekst łacińsko-polski: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984.
- Codex Iuris Canonici. Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, AAS 9 (1917), cz. 2.
- Czarzasty J., *Przyczynek do problematyki klauzul generalnych*, „Państwo i Prawo” 1978, z. 5.
- Gromski W., Hasło *Klauzule generalne* [w:] A. Bator i inni, *Wprowadzenie do nauk prawnych. Leksykon tematyczny*, Warszawa 2008.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–296*, t. I, red. P. Hofmański, Warszawa 2012, Legalis.
- Joannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica Familiaris consortio de Familia Christianae muneribus in mundo huius temporis*, 22.11.1981, AAS 74 (1982).
- Joannes Paulus PP. II, *Allocutio Ho desiderato a Summo Pontifice in aula supra porticum Vaticanae basilicae habita, ad novum Codicem Iuris Canonici, paucis ante diebus promulgatum, publice exhibendum*, 3.02.1983, AAS 75 (1983), cz. I.
- Joannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica Fidei depositum qua Catholicae Ecclesiae catechismus post Concilium Oecumenicum Vaticanum II instauratus publici iuris fit*, 11.10.1992, AAS 86 (1994).

⁵¹ Kan. 1352 [w:] *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz...*, s. 1015.

⁵² *Codex Iuris Canonici. Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, AAS 9 (1917), cz. 2, s. 11–456.

- Joannes Paulus PP. II, *Constitutio Apostolica Pastor Bonus* de Romana Curia, 28.06.1988, AAS 80 (1988).
- Joannes Paulus PP. II, *Litterae apostolicae motu proprio Recognitio Iuris Canonici Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici authentice interpretando constituitur*, 2.01.1984, AAS 76 (1984).
- Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, wyd. pol. na podst. wyd. hiszp., Kraków 2011.
- Kroczek P., Skonieczny P., *Preamble of Law: Perspective of Legislator and Interpreter*, „Angelicum” 2013, nr 90.
- Kroczek P., *Ocena instrukcji „Dignitas connubii” z perspektywy sztuki legislacji*, „Prawo Kanoniczne” 2015, nr 1.
- Kroczek P., *The Art of Legislation: the Principles of Lawgiving in the Church*, Kraków 2012.
- Kroczek P., *Tłumaczenie kościelnych tekstów prawnych – aspekt praktyczny*, „Annales Canonici” 2010, nr 6.
- Kroczek P., *Zasada „clara non sunt interpretanda” w prawie kanonicznym*, Kraków 2005.
- Królikowski M., Zawłocki R., *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1–31*, t. I, Warszawa 2015, Legalis.
- Krukowski J., Sobański R., *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I: *Księga I, Normy ogólne*, Poznań 2003.
- Nowacki J., *O przepisach zawierających klauzule generalne [w:] Studia z teorii prawa*, Kraków 2003.
- Paulus PP. VI, *Constitutio Apostolica Indulgentiarum doctrina Sacrarum Indulgentiarum recognitio promulgatur*, 1.01.1967, AAS 59 (1967).
- Piaskowy A., *Klauzule generalne w projekcie nowego kodeksu cywilnego*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2012, nr 3.
- Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Istruzione Dignitas connubii sulle norme da osservarsi nei tribunali ecclesiastici nelle cause matrimoniali*, 25.01.2005, Citta del Vaticano 2005; polskie tłumaczenie [w:] *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007.
- Pragmatyka Służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej z 28 listopada 1999 r. Tekst jednolity z 11 kwietnia 2015 r., <http://bik.luteranie.pl/files/Prawo/2015-04-11PragmatykaSubowav.pp.pdf> (29.07.2015).
- Radwański Z., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2003.
- Regulamin Diecezjalny Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej z 18 lutego 2000 r. T.j. z 13 marca 2015 r. <http://bik.luteranie.pl/files/Prawo/20150313RegulaminDiecezjalny.pdf> (8.05.2015).
- Robleda O., *De conceptu actus iuridici*, „Periodica de Re Morali, Canonica, Liturgica” 1962, nr 51.
- Secretaria Status, *Normae de Latino textu Codicis Iuris Canonici tuendo eodemque alias in linguas convertendo*, 28.01.1983, „Communicationes” 15 (1983), s. 41.
- R. Sobański, *Kan. 34 [w:] J. Krukowski, R. Sobański, Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I: *Księga I, Normy ogólne*, Poznań 2003.
- Sobański R., *Prawo kanoniczne a kultura prawna*, „Prawo Kanoniczne” 1992, nr 1–2.
- Sobański R., *Teoria prawa kościelnego*, Warszawa 1992.
- Sohm R., *Kirchenrecht*, t. I: *Die geschichtlichen Grundlagen*, Leipzig 1923.
- Wronkowska S., *Podstawowe pojęcia prawa i prawnoznawstwa*, Poznań 2005.

Zasadnicze Prawo Wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej z 26 października 1996 r. Tekst jednolity z 11 kwietnia 2015 r., <http://bik.luteranie.pl/files/Prawo/2015-04-11ZPW.pdf> (29.07.2015).

Ziemiński Z., *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980.

Ziemiński Z., *Przepis prawny a norma prawna*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” 1960, nr 1.

Streszczenie

Co do zasady, prawo endogeniczne Kościołów i innych organizacji wyznaniowych nie jest źródłem norm prawnych w Rzeczypospolitej Polskiej. Czasem jednak władze publiczne interpretują prawo religijne. Wykładnia przepisów prawa egzogenicznego może stanowić trudność dla organów władzy publicznej – „zewnątrznego interpretatora”. Świadomość źródeł tych trudności oraz sposoby ich rozwiązania mogą być pomocne w wypełnianiu zadań własnych przez te organy. Poprawne działanie w tym zakresie organów jest realizacją służby wobec obywateli Rzeczypospolitej, którzy jednocześnie należą do religijnych społeczności i mają prawo, aby ich prawa wynikające z wolności religijnej były respektowane.

Słowa kluczowe: interpretacja prawa, Kościoły i inne organizacje religijne, ustawodawstwo, władze publiczne

INTERPRETATION OF LAW OF CHURCHES AND OTHER RELIGIOUS ORGANIZATIONS CONDUCTED BY ORGANS OF PUBLIC AUTHORITIES – SUMMARY

Summary

As a matter of principle, endogenic law of Churches and other religious organizations is not a source of legal norms in the Republic of Poland. However, sometimes, public authorities are to interpret the religious law. The duty comes with some methodological and practical difficulties. The paper is to help untangle and overcome them. It deals with the following problems: models of relation of religious groups to law, sources of legal norms, mixed, that is legal and theological, character of laws, language of laws, rules of interpretation, and language issues of laws like: general clauses, technical terms, and expressions of identical form but different meaning in the field of Polish and religious law.

Keywords: interpretation of law, churches and other religious organizations, legislation, public authorities